

MARUSZICS ERIK

Nyilas szervezkedés Kárpátalján 1938 és 1942 között

DOI: <https://doi.org/10.56944/multunk.2025.1.6>

Az utóbbi évek során számos olyan munka született, amely a magyarországi szélsőjobboldali pártok történetét dolgozta fel.¹ Jóval kevesebbet tudunk viszont ezeknek a pártoknak a trianoni országhatáron kívüli működéséről. Az első bécsi döntéssel visszatért területeken megjelenő szélsőjobboldali mozgalmak tevékenységéről némi támpontot kaphatunk Simon Attila monográfiájából.² A munka ugyan nem kifejezetten érinti a visszacsatolt Ung, Bereg és Ugocsa vármegyék területének eseményeit, de általános képet nyújt a végbemenő politikai változásokról, a nyilas propaganda tartalmáról és a mozgalom törekvéseiről a visszatért Felvidéken. A téma szempontjából mindenképpen fontos megemlíteni Tilkovszky Loránt munkáját,³ amely számos adalékkal szolgál a Nyilaskeresztes Párt (NYKP) felvidéki és kárpátaljai szervezkedése kapcsán az 1938 és 1941 közötti időszakban. Részletes betekintést kaphatunk még a szélsőjobboldali pártok

¹ A magyarországi szélsőjobboldali mozgalmakkal kapcsolatban a teljesség igénye nélkül lásd: PAKSA Rudolf: *A magyar szélsőjobboldal története*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2012; PAKSA Rudolf: *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*. Osiris Kiadó, Budapest, 2013; PAKSA Rudolf: *Szálasi Ferenc és a hungarizmus*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2013; PAKSY Zoltán: *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2013; KARSAI László: *Szálasi Ferenc – Politikai életrajz*. Balassi Kiadó, Budapest, 2016.

² SIMON Attila: *Magyar idők a Felvidéken 1938–1945. Az első bécsi döntés és következményei*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2014.

³ TILKOVSZKY Loránt: *Revízió és nemzetiségi politika Magyarországon 1938–1941*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.

német megszállást követő kárpátaljai tevékenységébe Kosztyó Gyula 2020-ban megvédett disszertációjából.⁴ Végezetül pedig említést kell tennünk Fóris Ákos és Paládi Renáta forrásközléséről, mely a 4. Ukrán Front SZMERS-csoportjának⁵ jelentéseit tartalmazza a kárpátaljai politikai helyzetről, többek között az NYKP-val kapcsolatban is.⁶

Kárpátalja 1938 és 1944 közötti történetét feldolgozó szakmunkák – a fentiekén túl – azonban többnyire csak említés szintjén foglalkoztak a magyarországi szélsőjobboldali mozgalmakkal. Így tanulmányunk elsősorban a Nemzeti Szocialista Magyar Párt – Hungarista Mozgalom (NSZMP–HM), illetve a Nyilaskeresztes Párt által Kárpátalján kifejtett szervezési törekvéseit mutatja be az 1938 és 1942 közötti időszakban. Az 1942-es esztendő bizonyos értelemben korszakhatár a mozgalom kárpátaljai életében, mivel ekkor hetvennégy alapszervezet lépett ki az NYKP-ból és csatlakozott a Magyar Nemzetiszocialista Párthoz.⁷ A nyilasegység felbomlása hatással volt a kárpátaljai politikai életre is, a szélsőjobboldal által elfoglalt pozíciók átrendeződtek a régióban: az NYKP érezhetően visszaesett, és ezzel párhuzamosan egyre inkább a Magyar Megújulás Pártja és a Magyar Nemzetiszocialista Párt nyert teret.⁸ A terjedelmi korlátok, illetve a történések összetettsége miatt tanulmányunkban a vizsgálódást csak az imént jelzett fordulópontig terjesztjük ki, vagyis az 1938 és 1942 közötti események bemutatására vállalkozhatunk.

A tanulmány címében szereplő „Kárpátalja” kifejezés magába foglalja mind az 1938 novemberében visszacsatolt magyarlakta alföldi sávot, mind pedig az 1939 márciusában visszafoglalt hegyvidéki ruszin területeket. Fontos hangsúlyozni, hogy a mai

⁴ KOSZTYÓ Gyula: *Kárpátalja, mint Északkeleti Hadműveleti Terület (1944)*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar. Doktori (PhD-) értekezés, 2020. Forrás: https://real-phd.mtak.hu/1081/2/Kosztyo_Gyula_disszertacio.pdf (Letöltve: 2025. 03. 28.).

⁵ A szovjet katonai kémelhárítás.

⁶ FÓRIS ÁKOS–PALÁDI Renáta: Politikai helyzetkép egy integrálandó területről. A 4. Ukrán Front SZMERS-csoportjának jelentései Kárpátalja politikai helyzetéről (1944). *Lymbus – Magyarságtudományi Forrásközlemények*, 2022. 951–996.

⁷ *Magyarság*, 1942. május 5. 5.

⁸ MARUSZICS Erik: Nyilasmozgalom Ung vármegyében 1938 és 1944 között. *Forum Társadalomtudományi Szemle*, 2023/2. 46.

Kárpátalja 1938–1944 között nem alkotott egységes közigazgatási területet: az első bécsi döntéssel visszacsatolt részeket betagolták a magyar vármegyerendszerbe,⁹ míg az 1939-ben visszafoglalt hegyvidéki területeken különálló közigazgatási egységet hoztak létre Kárpátaljai Kormányzóság néven.¹⁰ Földrajzi értelemben tehát a munka kiterjed mindkét közigazgatási egységre, s a „Kárpátalja” kifejezést csupán a közérthetőség érdekében használjuk.

A kutatás során elsősorban a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részlegén őrzött anyagokat vizsgáltuk. A téma szempontjából különösen értékesek a különböző közigazgatási szervek iratanyagai, amelyek tartalmazzák az NYKP-val kapcsolatos hatósági jelentéseket, az alapszervezetek bejelentési lapjait, a községi pártvezetők neveit stb. Ugyanakkor fontos azt is megjegyezni, hogy bár a beregszászi levéltárnak rendkívül gazdag a forrásbázisa, az 1938–1944 közötti iratokat tartalmazó fondok sok esetben hiányosak, és csak forrástöredékeket tartalmaznak. Sőt, vannak olyan jelentős irategységek, amelyek nem is kutathatók jelenleg, például Bereg vármegye alispánjának az iratai. A lokális szintű források hiányosságát a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (MNL OL) végzett további kutatásokkal tudtuk volna kiegészíteni, erre azonban az orosz–ukrán konfliktus következtében nem volt lehetőségünk.¹¹

⁹ Az első bécsi döntéssel visszatért területeken két megyét szerveztek újra: Ung, illetve Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyéket.

¹⁰ FEDINEC Csilla: *A Magyar Szent Koronához visszatért Kárpátalja 1938–1944*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2015. – A Kárpátaljai Kormányzóság további három kirendeltségre oszlott, amelyek a következők voltak: Ungi, Beregi és a Máramarosi Közigazgatási Kirendeltség.

¹¹ A témához további releváns információkkal szolgálhatott volna az MNL OL K 149. fond (Belügyminisztérium rezervált iratai, benne a Párttörténeti Intézettől visszakapott iratok), amely tartalmazza a különböző közigazgatási és karhatalmi szervek jelentéseit a kárpátaljai politikai helyzetről.

Az 1938–1939-es területi revíziók és azok hatása a helyi politikai életre

Az első bécsi döntést követően lényegesen megváltoztak a politikai keretek a visszacsatolt területeken, a csehszlovák érára jellemző plurális politikai élet jelentős mértékben beszűkült. Már a döntés előtt a csehszlovák pártok és társadalmi szervezetek egy része önként felfüggesztette a tevékenységét, másik részüket pedig a berendezkedő magyar kormányzat számolta fel. Utóbbiak közé tartoztak például az ukrán és cseh kulturális egyesületek, valamint a szabadkőműves páholyok. E mozgalmak ingó és ingatlan vagyonát – ahogyan az egykori csehszlovák pártokét is – a még működő pártok és egyesületek (általában a cserkészek és a levanteintézmények) kapták meg.¹²

A politikai úrt a hegemon helyzetbe kerülő Egyesült Magyar Párt (EMP) igyekezett betölteni, ennek ellenére még a magyar lakosságot sem sikerült teljes egészében maga mögé állítania.¹³ Az EMP-n kívül két ruszofil irányzatot követő ruszin párt – a Bródy András-féle Autonóm Földműves Szövetség és Fenczik István Kárpátorosz Autonomista Pártja –, valamint az Andrej Hlinka-féle Szlovák Néppárt kapott működési engedélyt.¹⁴

Kárpátalja azon részén, amely a Cseh–Szlovák Köztársaság kötelékében maradt az első bécsi döntést követően, egy erősen autoriter rendszer kiépítésébe kezdett a csehszlovák kormány által 1938 októberében életre hívott kárpátaljai autonóm kormány. Utóbbi vezetését október végén Avgusztin Volosin vette át, aki október 28-án az összes politikai párt, így az EMP működését is felfüggesztette. Rövidesen felszámolták az Orosz Nemzeti Tanácsot, az orosz irányzathoz köthető egyesületeket, sajtótermékeket is.¹⁵ Kezdetben csak az Ukrán Központi Nemzeti Tanács

¹² Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részleg (Державний архів Закарпатської області) (KTÁL) 67. fond. Beregszász megyei város polgármesterének iratai. p. 1., od. zb. 176., 2.

¹³ SIMON Attila: I. m. 78.

¹⁴ KTÁL 45. fond. Ung vármegye alispánjának iratai. op. 3., od. zb. 176., 3.

¹⁵ POPÉLY Árpád: *Két választás Csehszlovákiában. A szlovák országgyűlés és a kárpátukrán szojm megválasztása 1938–1939.* Kalligram Kiadó, Budapest, 2019. 141–142, 150, 171.

működhetett, illetve annak paramilitáris egysége, a Szics-gárda. 1939. január 18-án Volosinék életre hívták az Ukrán Nemzeti Egységpártot, ami a kormánypárt szerepét volt hivatott ellátni. Az ukrán mozgalom mellett ekkor a Német Nemzeti Tanács és a korábban betiltott Kárpátnémet Párt kapott engedélyt a működésre. Ennek a hátterében az állt, hogy az önállósodásra törekedő Volosin bízott a hitleri Németország támogatásában.¹⁶ Az 1939 márciusi magyar területfoglalást követően viszont az ukrán mozgalom és annak kulturális egyesületei kerültek betiltásra, s vagyonukat – hasonlóan az első bécsi döntéssel visszacsatolt területekhez – a levente- és cserkészmozgalom kapta meg.

A területváltozásokat követően eltűntek a politikai szinterről a két világháború között megszervezett és aktívan működő országos és regionális zsidó pártok:¹⁷ a Podkarpatszka Ruszi Polgári Párt (a sajtóforrások szerint a kárpátaljai magyar zsidók pártja volt), a Zsidó Néppárt, a Zsidó Gazdasági Párt, a Zsidó Párt, a Zsidó Köztársasági Párt stb.¹⁸ A legtöbb zsidó egyesület működését viszont engedélyezték, s azok csak a német megszállást követően kerültek betiltásra.¹⁹ Az egykori német pártok ugyancsak eltűntek a süllyesztőben a revíziót követően. A kárpátaljai németiség érdekképviselőjét kezdetben a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület és a Magyarországi Németek Népi Szövetsége (Volksbund) látta el, majd az 1940 augusztusi ügyne-

¹⁶ BRENOVICS László: *Nemzetiségi politika, visszacsatolt Kárpátalján*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2010. 46–47.

¹⁷ STARK Tamás: *Holokauszt Kárpátalján*. In: FEDINEC Csilla–VEHES Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Argumentum Kiadó–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest, 2010. 185.

¹⁸ A kárpátaljai zsidók nem alkottak egységes közösséget. Vallási, ideológiai, és politikai orientáció tekintetében is megosztottak voltak, ez pedig az érdekképviselői szerveződéseknel is megmutatkozott. Áthidalhatatlan szakadék húzódott például az ortodox és cionista csoportok között, de törésvonalak jelentkeztek a köztársasághoz fűződő viszony alapján is. FEDINEC Csilla: *Magyar pártok Kárpátalján a két világháború között*. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2007/1. 88.; SZAKÁL Imre: *Podkarpatszka Rusz jelentősebb pártjainak szereplése a nemzetgyűlési és tartományi választásokon 1924 és 1938 között*. *Acta Beregsasiensis*, 2009/1. 37–55.

¹⁹ KTÁL 340. fond. A Huszti Járás főszozolgabírájának iratai. op. 2. od.zb. 27. 4. és Op. 1. od.zb. 436. 1–29.

vezett bécsi népcsoportegyezményt követően már csak az utóbbi, azaz a Volksbund.²⁰

Rövidesen az önálló felvidéki és kárpátaljai magyar politikai érdekképviselő is megszűnt, mivel az EMP felszámolta a tevékenységét, és beolvadt a magyarországi kormánypártba, a Magyar Élet Pártjába (MÉP), ezzel biztosítva annak fölényét a visszatért területeken, egészen Magyarország német megszállásáig. A visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai részek így lényegében az anyaországi politikai pártok kizárólagos terepévé váltak. Ugyanakkor a MÉP mellett más magyarországi pártok is megjelentek a visszacsatolt területeken, s közülük elsősorban a szélsőjobboldali mozgalmaknak sikerült komolyabb szervezőmunkát kifejteniük.²¹

A pártpolitikai paletta megváltozása mellett jelentősen szűkültek az ott élők politikai jogai is, amikor a csehszlovák általános, egyenlő és titkos választójogot az antidemokratikus magyar szabályozás váltotta fel. A magyar kormányzat bizonyos szempontból igyekezett a trianoni Magyarország kereteibe integrálni a visszacsatolt felvidéki, kárpátaljai területeket. Mindazonáltal 1939 májusának végén csak a trianoni területen rendezték meg a parlamenti választásokat, a visszacsatolt területeken nem. A választások későbbi megtartása tervbe volt véve, azonban annak formája és módja nem volt tisztázva, pusztán annyi, hogy 1940 júniusáig sor kerül rá.²² Választásokat végül soha nem tartottak

²⁰ A Volksbund kárpátaljai működésével kapcsolatban lásd Angela GRÖBER: *Von der Minderheit zur Volksgruppe: Die Deutschen in der Karpatenukraine 1920–1944*. Forum Institut, Komárno–Šamorín, 2021; MARUSZICS Erik: A Volksbund szervezési törekvései Kárpátalján (1938–1944). *Regio*, 2024/1. 28–59. DOI: <https://doi.org/10.17355/rkpt.v32i1.28>

²¹ MARUSZICS Erik: Nyilasmozgalom Ung vármegyében... I. m. 27–52.

²² GODZSÁK Attila: Egy választójogi törvény, ami alapján sosem volt választás – az 1939. évi XVIII. törvénycikk a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken és a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen országgyűlési képviselők választásáról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2021/3. 105–129., 105–110.

a visszacsatolt területeken, helyette onnan egyszerűen behívták a képviselőket a magyar országgyűlésbe.²³

A nemzetiszocialista pártok megjelenése és a Nyilaskeresztes Párt kárpátaljai szervezeteinek megalakulása

A komolyabb mozgósító erővel rendelkező szélsőjobboldali pártok új jelenségnek számítottak a helyi magyarság körében, mivel a két világháború közötti időszakban elsősorban a szélsőbaloldalnak volt társadalmi beágyazottsága a régióban.²⁴ Fontos azonban megemlíteni, hogy az Európa-szerte egyre inkább teret nyerő szélsőjobboldali mozgalmak Csehszlovákiában is felbukkantak, de az etnikai viszonyokból adódóan szétaprózódtak.²⁵ Radola Gajda mozgalmának, a Nemzeti Fasiszta Közösség Pártjának²⁶ csak a légionáriusok körében akadtak szavazói, míg az Andrej Hlinka-féle (katolikus) Néppárt²⁷ a szlovákok, a Konrad Henlein által egyesített Szudétanémet Hazafias Front pedig a németek körében vált egyre népszerűbbé az 1930-as évek

²³ FEDINEC Csilla: *A kárpátaljai autonómia kérdése – Teleki Pál kísérlete*. In: UÓ–VEHES Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. I. m. 163.

²⁴ FEDINEC Csilla: *Kárpátaljai magyar képviselők és szenátorok az első Csehszlovák Köztársaság parlamentjében*. In: BÁRDI Nándor–GYURCSIK Iván (szerk.): *Nemzetiségi parlamenti képviselet. Nemzetiségi képviselet Magyarországon és az utódállamok parlamentjeiben (1869–1918/1920–1990)*. Országgház Könyvkiadó, Budapest, 2022. 113–115.

²⁵ PALOTÁS Emil: *Kelet-Európa története a 20. század első felében*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 276.

²⁶ A csehszlovák fasiszta mozgalom nyitott a kisebbségek felé, s a nemzeti-ségi egyenjogúság, illetve a radikális szociális és társadalmi változások ígéretével támogatókat szereztek a szlovákiai magyarság körében is. Pozsonyban a Csehszlovák Fasiszta Pártnak magyar csoportja is működött, Komáromban, valamint a Komáromi járás egyes falvaiban pedig a földmunkások és a kisiparosok között találtak támogatókra. SIMON Attila: *Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2010. 221. A rendelkezésünkre álló források alapján azonban a mozgalomnak nem alakultak alapszervezetei Kárpátalján.

²⁷ A Néppárt esetében viszont meg kell említenünk, hogy bár nem volt mentes a radikális elemektől és szólamoktól, de teljes szélsőjobboldali fordulatot csak 1938-ban, Jozef Tiso vezetése alatt vett.

második felében.²⁸ Kárpátalján a ruszinság körében is akadtak szélsőjobboldali szimpatizánsok. A Ruszin Nemzeti Autonomista Párt vezetője, Fenczik István olasz mintára szervezte meg a mozgalmát: fekete egyenruhát viseltek és saját feketeinges osztaggal is rendelkeztek.²⁹ Az első bécsi döntést megelőzően az EMP keretein belül is felerősödtek a szélsőjobboldali hangok, és már olyan hírek is napvilágot láttak, miszerint küszöbön állt egy magyar nemzetiszocialista párt megalakulása.³⁰

A szélsőjobboldali mozgalmak Magyarországon is jelen voltak, s az 1930-as évek végére egyre népszerűbbé váltak. A már említett, 1939-es pütkösdi választáson a nemzetiszocialista pártok a listás szavazatok egynegyedét és a parlamenti mandátumok közel egyötödét szerezték meg, amivel a legnagyobb ellenzéki erővé váltak.³¹ E pártok közül a legjelentősebb a Nyilaskeresztes Párt volt.

A magyarországi szélsőjobboldali propaganda már hónapokkal az első bécsi döntés előtt megjelent a Felvidéken és Kárpátalján. 1938 májusában a *Magyarság* arról számolt be a České slovo napilapra hivatkozva, hogy: „Zemplén, Ung, Ugocsa és Máramaros vármegyék területén óriási mennyiségben terjesztenék a »Szálasi 1938« feliratú röpiratokat.” Majd Huszt, Ungvár és Beregszász utcáit is nyilas röplapokkal szórták tele, sőt az utóbbi településen több ház falára horogkereszteket festettek.³² A szeptemberi müncheni konferenciát követően az újjászerveződött Rongyos Gárda tagjaiként pedig már fizikai értelemben is megjelentek a nyilasok Kárpátalján. Az úgynevezett szabadcsapatokat a fajvédő Héjjas Iván vezetésével képezték ki Kisvárdán,

²⁸ ORMOS Mária: *Nácizmus – fasizmus*. Magvető Kiadó, Budapest, 1987. 298–300.

²⁹ BRENOVICS László: *Nemzetiségi politika, visszacsatolt Kárpátalján*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2010. 52–54.

³⁰ SIMON Attila: *Magyar idők...* I. m. 38.

³¹ HUBAI László: *Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001. I. kötet, 66–68.

³² *Magyarság*, 1938. május 12. 16.

és az októberi komáromi magyar–csehszlovák tárgyalásokkal egy időben dobták át őket a határon Beregszász térségében.³³

Ezekben az egységekben a nyilasok is képviselték magukat,³⁴ akikről Kozma Miklós ekképpen emlékezett meg naplójában: „nem is kétséges, hogy a pesti aszfaltifjú-testvéreket [nyilasok] a politikai érvényesülési vágy hozta ide; majd meglátjuk, hány zsákkal telik, ha átmennek.”³⁵ A magyar sajtóban³⁶ a Rongyos Gárda kudarcait (például a salánki megadást³⁷) próbálták a nyilasokra hárítani, de utóbbiak csehszlovák oldalon kifejtett propagandatevékenysége tulajdonképpen megágyazott a revíziót követő szervezkedésüknek. Az akciók során lehetőségük nyílt arra, hogy közvetlen kapcsolatba lépjenek a helyi lakossággal, és a magukkal hozott röplapokon elsősorban a Hungária Egyesült Földek elképzelését próbálták meg népszerűsíteni, mind a magyarság, mind a ruszin és szlovák nemzetiségűek körében.³⁸

A revízió erőteljesebb szélsőjobboldali szervezkedést tett lehetővé Kárpátalján, ahol különösen a kezdeti időszak során gyakoroltak nagyobb hatást a helyi társadalomra. Hubay Kálmán pártvezér november 5-én kiadta a nyílt „hadparancsot” a szervezkedésre, amelynek értelmében az NSZMP–HM felfüggesztette

³³ A müncheni szerződés záradékának értelmében Prágának kétoldalú tárgyalásokat kellett kezdeményeznie Budapesttel és Varsóval, a magyar és lengyel kisebbségek ügyében. A magyar és csehszlovák delegációk október 9–13. között próbáltak kompromisszumos megoldásra jutni a határok kérdésében, sikertelenül. SALLAI Gergely: *„A határ megindul...” A csehszlovákiai magyar kisebbség és Magyarország kapcsolatai az 1938–1939. évi államhatár-változások tükrében.* Kalligram Kiadó, Budapest, 2008. 104–107.

³⁴ B. STENGE Csaba: A Rongyos Gárda bevetése Kárpátalján, 1938–1939. II. rész. *Seregszemle*, 2018/3–4. 118.; KOVÁCS Tamás: *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932–1943.* Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2009. 66–67.

³⁵ KOZMA Miklós: *Kárpátalja visszavétele. Napló.* Közreadja BRENOVICVS László. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1999. 72.

³⁶ *Sorakozó*, 1939. augusztus 11. 8.; *Magyar Nemzet*, 1939. május 17. 12.; *Magyar Jövő*, 1939. augusztus 13. 3.

³⁷ 1938. október 14-én háromszáz fő adta meg magát Salánk községben a csehszlovák csapatoknak. B. STENGE Csaba: A Rongyos Gárda bevetése Kárpátalján, 1938–1939. I. rész. *Seregszemle*, 2018/2. 93–105.

³⁸ TILKOVSKY Loránt: I. m. 27.

a tagfelvételi tilalmát:³⁹ „Tekintve azonban, hogy elsősorban régi Hungarista Testvéreink, akik a cseh megszállás alatt is hűségesen kitartottak a magyar nemzeti szocializmus eszméi mellett, kérték a pártba való, immár nyílt felvételüket, a tagfelvételi tilalmat a mai nappal a pártvezetőséggel egyetértésben felfüggesztetem” – indokolta a pártelnök döntését a *Magyarság* hasábjain.⁴⁰

A nyilas szervezkedés így már a katonai közigazgatás másfél hónapos időszaka⁴¹ alatt kezdetét vette. November 22-én például a Munkácsi járásban található Gát községben az éj leple alatt „Szálásival Hungarista államot” feliratú röplapokkal szórták tele a település utcáit.⁴² Egy 1938. december 2-án tett bizalmas jelentés szerint pedig: „A visszacsatolt terület lakossága általában nem politizál, de a lakosság legnagyobb részén [sic!] nemzetiszocialista érzelmű. Eddigi felderítés szerint legtöbb híve a Hungarista Mozgalomnak van. Nyílt szervezkedés nem folyik, legfeljebb az ügynevezett suttogó propaganda.”⁴³ Az, hogy a visszatért területeken többségben lettek volna a nemzetiszocialista beállítottságú lakosok, valószínűleg túlzás. De az kétségtelen, hogy a mozgalomnak már a kezdeti időszakban is akadtak szimpatizánsai.

1938. december 13-án végül Ungváron – maga a pártvezér, Hubay elnöklete alatt – megalakult a NSZMP–HM első helyi szervezete.⁴⁴ „A nyilaskeresztes mozgalom Ungváron az ún. »elégedetlen fiatalemberek« körében talált talajra, s nem szigorúan

³⁹ A párt 1938. október 8-án átmenetileg beszüntette az új tagok felvételét. Hubay Kálmán ezt azzal indokolta a *Magyarság*ban, hogy ki akarták szűrni a kevésbé értékes, „selejtes karriervadászokat”, akik csupán a párt népszerűségéből fakadóan szerettek volna csatlakozni a mozgalomhoz. *Magyarság*, 1938. október 9. 3.

⁴⁰ *Magyarság*, 1938. november 8. 11.

⁴¹ A katonai közigazgatás 1938. november 9. és 1938. december 22. között volt érvényben az első bécsi döntéssel visszatért területeken. SALLAI Gergely: I. m. 147.

⁴² MNL OL K 28. fond. Miniszterelnökség, Nemzetiségi és kisebbségi osztály. 1940 tétel, alapszám: 17449. 7.

⁴³ Uo.

⁴⁴ FEDINEC Csilla: Kárpátalja kronológia 1938. szeptember – 1941. december. In: Uó (szerk.): *Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történeti közelítés*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004. 228.

a fajelmélet irányelveinek szem előtt tartásával [az eseményen a ruszin fiatalság is képviseltette magát] bontotta ki zászlaját Hubay képviselő pártja. A szláv elemekre is reflektál ugyanis a Hungarista-tábor” – írta a nyilasok ungvári zászlóbontásáról a kormánypárti *Kárpáti Magyar Hírlap*, az EMP napilapja.⁴⁵

Az ungvári történések felvetik a kérdést, hogy a katonai közigazgatás időszaka alatt miképpen alakulhatott meg a Hubayék helyi alapszervezete. Hiszen a katonai közigazgatás feje, Werth Henrik vezérkari főnök minden jellegű gyűlést, összejövetelt és felvonulást megtiltott 1938. november 5-étől, még ha a járási vagy a városi katonai parancsnok indokolt esetben engedélyt adhattak ezekre. Werth új egyesületek és fiókegyesületek alapítását ugyancsak megtiltotta, ellenben nem rendelkezett a politikai pártokról.⁴⁶ Egy 1938. december 13-án keltezett rendelete pedig csak azokat a pártokat érintette, amelyek már a csehszlovák időszakban is működtek.⁴⁷ Feltehetőleg, mivel Hubayék egy magánvillában tartották meg az alakuló ülést, a katonai parancsnokság hallgatólagosan tudomásul vette a párt megalakítást. Ennek kapcsán meg kell említenünk azt is, hogy egy belügyminisztériumi rendelet értelmében polgári személyek csak fényképes igazolvánnyal utazhattak a visszacsatolt területekre, amelyet a vezérkar főnöke állított ki.⁴⁸ Igazolványt pedig kizárólag olyan személy igényelhetett, aki nemzethűségi, erkölcsi és közrendészeti szempontból nem esett kifogás alá.⁴⁹ Mindebből adódóan az ismertebb nyilasok érkezéséről tudnia kellett a katonai parancsnokságnak.

A hatóságok tudomásulvételére utal az is, hogy a helyi, illetve az anyaországi sajtó egyaránt foglalkozott az ungvári alapszervezet megalakulásával és Hubay Kálmán látogatásával.⁵⁰ Ennek

⁴⁵ *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1938. december 13. 1.

⁴⁶ *Magyar Távirati Iroda*, 1938. december 5.

⁴⁷ KTÁL 45. fond. op. 3., od. zb. 176., 3.

⁴⁸ A rendelet kivételt tett a kormány tagjaival, a kormányzó udvartartásával, a közlekedési vállalatokkal, illetve a minisztériumok által kirendelt hivatalnokokkal. Az országgyűlési képviselők azonban nem kerültek e körbe.

⁴⁹ *Belügyi Közlöny*, 1938. december 13. 1102.

⁵⁰ *Esti Kurír*, 1938. december 16. 7.; Kiss Ágnes: *Magyar újságok Kárpátalján az első csehszlovák köztársaságban*. Intermix, Ungvár–Budapest, 2020. 143.

ellenére a helyi résztvevőket nem vették őrizetbe, pedig Werth a rendeletében megtorló intézkedéseket helyezett kilátásba azok ellen, akik nem engedélyezett összejövetelt vagy gyűlést tartottak. A karhatalom nem habozott, ha nyilasok előállításáról volt szó. 1938 szilveszterén például több fiatal rendbontó párttagot tartóztattak le, akik hangoskodtak és propagandaanyagokkal szórták tele a várost.⁵¹ Az ungvári alapszervezet megalakításánál jelen lévők közül mégsem tartóztattak le senkit.

A szervezkedés nem állt meg Ungváron, 1939. február 14-én Beregszászban is létrejött a helyi NSZMP–HM-alapszervezet.⁵² És más szélsőjobboldali csoportok is megjelentek: Beregszászban már korábban, február 1-jén megalakult a Festetics Sándor-féle Magyar Nemzeti Szocialista Pártnak egy csoportja. A rendőrségi jelentések szerint Beregardóban (ma Beregszász része) ötven-hatvan főt sikerült is beszervezniük.⁵³ 1939 júniusában pedig bizonyosan megfordult a térségben a Nyilaskeresztes Front politikusa, Matolcsy Mátyás.⁵⁴ A sajtóforrások alapján eredményes szervezkedést folytatott a Pálffy Fidél vezette Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt, amelynek 1940 elejére már Beregszászban, Királyházán, Huszton, Nagyszőlősön és Tiszaújlakon is voltak alapszervezetei.⁵⁵

A nyilas szervezkedés viszont rövid ideig szünetelni volt kénytelen a visszatért területeken is, mivel a kormány – a Dohány utcai merényletre hivatkozva – 1939. február 23-án betiltotta a NSZMP–HM működését.⁵⁶ Egy országos intézkedés során valamennyi alapszervezetnél razziát tartott a rendőrség. A karhatalom fellépéséről a visszatért területeken pusztán a sajtóforrá-

⁵¹ *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1939. január 4. 1.

⁵² KTÁL 185. fond. A Beregszászi járás főszolgabirójának iratai. op. 1., od. zb. 4., 1–2.

⁵³ Uo.

⁵⁴ *Képviseelőházi napló*, 1939. június 21. 68–70. A Nyilaskeresztes Front az 1939-es választáson mandátumot szerzett olyan nemzetiszocialista képviselők összefogása volt, akik nem az NYKP-hoz tartoztak.

⁵⁵ *Magyarság*, 1940. február 15. 6. A párt 1940 őszén beolvadt az NYKP-ba. KARSAI László: I. m. 224.

⁵⁶ PAKSA Rudolf: *A magyar szélsőjobboldal...* I. m. 122–123.

sok szolgáltatnak némi információt Ungvár és Kassa esetében.⁵⁷ Ungváron, ahol a párt 1939 februárjában még nem rendelkezett párthelyiséggel, a rendőrség „csak a párt megbízottaknál tett látogatást”, akiktől különféle propagandaanyagokat, pártiratokat, nyilas jelvényeket, illetve a tagok névsorát foglalták le (sajnos ezek nem maradtak fenn).⁵⁸ Azzal, hogy a kormány betiltotta az NSZMP–HM működését, lezárult a nyilas szervezkedés első szakasza a visszatért területeken.

A betiltást követően Hubay rövidesen újjászervezte a mozgalmat, és március 8-án bejelentette a Nyilaskeresztes Párt (NYKP) megalakulását. A párt, készülve a májusi országgyűlési választásokra, csak a trianoni területen kezdett intenzívebb munkába, így a kárpátaljai szervezkedés némileg még váratott magára. Tilkovszky Loránt 1939 nyarára tette a nyilasok „beszivárgását” a visszacsatolt területekre, s különösen nagy jelentőséget tulajdonított a szervezkedés kapcsán a zöld- (azaz a nyilas) és a feketeingesek (Fenczik István mozgalma) kooperációjának.⁵⁹ Valójában – mint ahogyan azt a fenti előzmények is alátámasztják – sokkal inkább újjászervezéséről volt szó, a betiltott NSZMP–HM által megkezdett munka folytatásáról. Az NYKP első alapszervezete Ungváron alakult meg 1939. július 26-án.⁶⁰ Július és augusztus között pedig a Beregszászi járás több településén jelentették be a párt megalakulását.⁶¹ Bereg megyében⁶² sorra alakultak az alapszervezetek, Munkácson például 1939. augusztus 1-jén, és onnan kiindulva a járás egész területén.⁶³ Rövidesen Szolyván

⁵⁷ A kassai eseményekkel kapcsolatban lásd *Felvidéki Újság*, 1939. február 26. 1.

⁵⁸ *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1939. február 26. 1.

⁵⁹ TILKOVSKY Loránt: I. m. 187.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ Az alábbi községekben jöttek létre nyilas alapszervezetek: Beregdéda, Beregsom, Beregújfalu, Kígyós, Nagyberég, Nagymuzsaly, Tiszacsoma. KTÁL 185. fond. op. 1., od. zb. 6., 1–9.

⁶² A megye trianoni, csonka-beregi részén már több községben voltak alapszervezetei az NYKP-nak: Barabás, Gelénes, Tarpa, Vásárosnamény, Vámosatya, Olcsva, Olcsvaapáti, Vitka. *Magyarság*, 1941. június 10. 8.

⁶³ A Munkácsi járásban alakult pártszervezetekről kevés primer forrás áll rendelkezésünkre, de annyi bizonyos, hogy Oroszvégen, Kis- és Nagyúton ala-

is megalakult a párt,⁶⁴ tehát a hungarista szervezkedés 1939 nyarán már kiterjedt a Kárpátaljai Kormányzóság területére is.⁶⁵ 1940 folyamán pedig további alapszervezetek jöttek létre elsősorban Ung,⁶⁶ Ugocsa⁶⁷ és Máramaros vármegyékben, valamint a Kárpátaljai Kormányzóságban.⁶⁸

A nyilas propaganda tartalma

Az 1939-es választási siker értelemszerűen arra sarkallta a szélsőjobboldalt, hogy minél intenzívebben készüljön a visszatért területeken tervezett – bár végül meg nem valósult – választásokra. A nyilasoknak megvolt a maguk terve a felvidéki és a kárpátaljai szervezkedésről, melynek részét képezte többek között az országgyűlési képviselők, illetve a propaganda-szakemberek kiküldése a visszatért területekre.⁶⁹ A tervek alapján kéthetente érkeztek volna képviselők Kárpátaljára és Felvidékre, ahol előadásokat és gyűléseket kellett tartaniuk a helyi párttagságnak. Sőt, részben rájuk hárult a feladat, hogy a propa-

kultak nyilas csoportok. KTÁL 576. fond. A Beregsomi körjegyzőség iratai. op. 1., od. zb. 323., 1–4.; 713. fond. A Gáti körjegyzőség iratai. op. 1., od. zb. 134., 1–4.

⁶⁴ KTÁL 725. fond. A Szolyvai körjegyzőség iratai. op. 3., od. zb. 197. 1.

⁶⁵ *Magyarország*, 1939. augusztus 20. 4.

⁶⁶ Ung vármegyében a következő településen alakultak alapszervezetek: Botfalva, Kereknye, Szürte, Homok, Nagydobrony, Kisdobrony, Tizzasalamon, Sislóc, Nagygejóc, Koncháza, Tiszaágtelek, Korláthelmece, Nagykapos, Szirénfalva, Mokcsakerész, Nagyszelmenc, Palágykomoróc, Vaján. KTÁL 281. fond. Az Ungvári járás főszolgabírájának iratai. op. 1. od.zb. 567.; 1–27. és op. 1. od.zb. 1282. 1.; 45. fond. op. 1. od.zb. 35. 1–20.; *Magyarország*, 1940. június. 26. 6.

⁶⁷ Ugocsa megyében némileg szerényebb eredményeket tudott felmutatni a mozgalom, csak Nagyszőlösön, illetve Tiszaújlakon folyt komolyabb szervezkedés. A két említett község mellett még Királyházán, Tiszasásváron és Tiszaújhelyen voltak alapszervezetei a mozgalomnak Ugocsa megyében, erről bővebben lásd KTÁL 259. fond. Ugocsa vármegye főispánjának iratai. op. 1., od. zb. 2.

⁶⁸ Máramaros vármegyében Técsőn és Aknaszlatinán, a Beregi Közigazgatási Kirendeltség területén: Magyarkomjátón, míg a Máramarosi Közigazgatási Kirendeltség területén a következő községekben: Huszt, Ökörmező, Kelecsény, Alsószinevér, Vucskómező, Alsóhidegpatak, Alsókalocsa, Nagybocksó, Nyágova, Irhóc, Kőrösmező. *Magyarország*, 1940. október 30. 5.

⁶⁹ MARUSZICS Erik: Nyilasmozgalom Ung vármegyében... I. m. 32.

gandaanyagokat eljuttassák a térségbe.⁷⁰ Így 1939 júliusában egy Hubay Kálmán által vezetett csoport többnapos körutat tett Kárpátalján és Felvidéken. A képviselők többek között a beregszászi, a munkácsi, az ungvári és a kassai szervezeteket keresték fel, de több helyen a hatóságok nem engedélyezték, hogy nyilvános gyűlést tartsanak. Mindezek ellenére a sajtóban továbbra is nagy reményeket fűztek a választásokhoz: „a felvidéki magyarok és a kárpátaljai rutének hangulatából és az eszme iránti lelkesedéséből arra lehet következtetni, hogy az esetleg már a közeljövőben kiírandó választásokon a Nyilaskeresztes Párt a legteljesebb siker reményében veheti fel a küzdelmet.”⁷¹ 1939 augusztusában újabb nyilas képviselő érkezett a térségbe, Orosz Mihály több Bereg vármegyei településen járt, köztük Beregszászban.⁷² Nagyobb szabású nyílt gyűlésre azonban a második világháború kitörése miatt nem kerülhetett sor, mivel a kormány az 1939. évi 8.120 M. E. számú rendeletével betiltotta a „politikai jellegű népgyűlések, felvonulások és más politikai összejövetelek” tartását.⁷³ Minden egyéb más összejövetelt pedig rendőrségi engedélyhez kötötték.⁷⁴

A lakosság beszerzésére irányuló propagandatevékenység során különböző módszereket alkalmaztak. A Beregszászi járás főszolgabírójának tett rendőrségi jelentések például arról számoltak be, hogy Beregardóban ismeretlenek egy csoportja házról házra járva próbált meg tagokat gyűjteni a mozgalomnak.⁷⁵ Bulcsú községben (ma már szintén Beregszász része) pedig a beregszászi NYKP-alapszervezet vezetője, Kiss József és két is-

⁷⁰ KTÁL 1072. fond. Az Abarai körjegyzőség iratai. op. 1., od. zb. 12., 5.

⁷¹ A felvidéki és kárpátaljai látogatás során a következő képviselők vettek részt: Hubay Kálmán, gróf Széchenyi Lajos, Kerekes Béla, Pröhle Sándor, Tatár Imre, Gosztonyi Sándor és Serényi Miklós. *Magyarság*, 1939. július 28. 4.

⁷² *Magyarság*, 1939. augusztus 17. 4.

⁷³ *Rendeletek tára*, 1939. 1268.

⁷⁴ Ez nem jelentette azt, hogy a továbbiakban ne érkeztek volna szélső-jobboldali politikusok a térségbe. Bodor Márton az Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt képviselője 1940 februárjában, míg a hungaristák részéről Lill János és ifj. Tatár Imre (az utóbbi legalább kétszer megfordult Kárpátalján) 1940 áprilisában kerestek fel több helyi nyilas alapszervezetet. *Magyarság*, 1940. február 15. 6. és április 24. 6.

⁷⁵ KTÁL 185. fond. op. 1., od. zb. 4., 1.

meretlen budapesti nyilas közösen keresték fel a helyi kocsmatulajdonost, hogy megbízzák a helyi párt megszervezésével.⁷⁶ Nem Bereg megye volt az egyetlen, ahol hasonló esettel találkozhatunk. Nagyszőlősrre ideiglenesen odaköltözött egy budapesti nyilas, Joó Ferenc, akinek az volt a feladata, hogy új tagokat toborozzon a mozgalom számára.⁷⁷ Más források arról számoltak be, hogy a nyilasok olyan közösségi helyeket használtak szervezkedésre, mint a kocsmák és a borbélyüzletek.⁷⁸

Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy a helyi alapszervezeteket nem a Budapestről küldött emberek vezették, a mozgalommal kapcsolatos további szervezési feladatok elvégzésében pedig a kárpátaljai nyilasok is részt vettek, akik egyben a kapcsolatot is tartották a budapesti pártközponttal. A lokális szintéren kibontakozó mozgalmi életről a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi fiókjában őrzött iratokból, illetve egyes sajtóforrásokból kaphatunk csekély betekintést. Különösen aktív volt például Bereg és Ugocsa vármegyék NYKP-vezetője, Baranyi József, aki 1940 és 1941 között többször is felkereste az irányítása alá tartozó alapszervezeteket.⁷⁹ Megemlíthetjük még továbbá a megyei értekezleteket,⁸⁰ vagy az illegálisan szervezett gyűléseket,⁸¹ amelyek azt igazolják, hogy a kárpátaljai alapszervezetek ténylegesen működtek, és a párt helyi tagjai aktív szerepet vállaltak a mozgalmi élet szervezésében.

A nyilas propaganda leginkább *három fő kérdés köré épült*: a gazdasági nehézségek, a zsidókérdés, illetve a földreform. A visszatért területeken jelentkező gazdasági és szociális nehézségek kulcsszerepet játszottak a szélsőjobboldal előretörésében. A revízió előtti időszakban a csehszlovák hatalom tudatosan elszállította a különböző állami intézmények felszereléseit az elcsatolás előtt álló területekről, a kivonuló csehszlovák hadsereg pedig

⁷⁶ KTÁL 185. fond. op. 1., od. zb. 353., 1–3.

⁷⁷ KTÁL 259. fond. op. 1., od. zb. 14., 90–92.

⁷⁸ KTÁL 259. fond. op. 1., od. zb. 14. 39.

⁷⁹ *Magyarság*, 1941. június 10. 8.

⁸⁰ *Pesti Újság*, 1941. november 21. 2. és november 22. 2.

⁸¹ Az ungvári alapszervezet tagjai vezetésével Nagykaposon és a Nagykaposi járásban tartottak illegális gyűléseket. KTÁL 1072. fond. op. 1., od. zb. 12., 35.

több helyen rekvirálást hajtott végre.⁸² A kéthatalmi döntés is komoly gazdasági problémákat idézett elő, mivel az tulajdonképpen kettévágta Kárpátalja alföldi és hegyvidéki részeit, ami közlekedési, kereskedelmi problémák egész sorát idézte elő.⁸³ Drágultak az alapvető élelmiszerek, a kukoricaliszt, a só, a burgonya, illetve a síkvidéki területeken tűzifahiány lépett elő.⁸⁴ A szélsőjobboldal igyekezett kihasználni a meglévő nehézségeket: „A jobb világhoz szokott felvidéki munkásság borzalommal néz a 20 filléres órábérre, és borzalommal gondol arra [a] napra, mikor a keze nem bírja már el többé a kalapácsot, az ásót, a csákányt és ő koldus módra az uccán találja magát!”⁸⁵ Az első bécsi döntést követő nyilas propaganda igyekezett kihasználni, szavá tenni a csehszlovák és magyar szociális háló közötti lényeges különbségeket is, pontosabban utóbbi hiányosságait. A prágai kormányok már 1918-ban megteremtették a munkanélküli biztosítást, ezzel szemben Magyarországon ez megoldatlan kérdés maradt még 1938-ban is. Az alkalmazotti bérek is magasabbak voltak a köztársaság időszakában, mint a Magyar Királyságban.⁸⁶ „A cseh-szlovák megszállás alatt a munkanélküliek segélyben, a hivatalnokok és általában a tisztségviselők jobb fizetésben részesültek, amely körülmény a szélsőjobboldal propagandájának hálás anyagot nyújt” – állt a budapesti I. honvédhadtest parancsnokságának jelentésében.⁸⁷ Az impériumváltás okozta problémákat jól szemlélteti Nagyszőlős esete. A hatalomváltást követően ugyanis számos gyárban (a téglá-, a cseréptető- és a dohányüzemben) állt le hosszú időre vagy véglegesen a munka, amelyek korábban állandó megélhetést nyújtottak a helyiek-

⁸² HÁMORI Péter: A magyar kormány szociálpolitikája a visszacsatolt Felvidéken és Észak-Erdélyben. In: BÁRDI Nándor–SIMON Attila (szerk.): *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2006. 177.

⁸³ FEDINEC Csilla: *A Magyar Szent Koronához visszatért Kárpátalja...* I. m. 82.

⁸⁴ BRENOVIC László: I. m. 112–113.

⁸⁵ MNL OL K 149. fond. Belügyminisztérium, rezervált iratok. 2 tétel, ügyirat: AXXII.512/1939/57. 143.

⁸⁶ HÁMORI Péter: Kísérlet a visszacsatolt felvidéki területek társadalmi és szociális integrálására. A Magyar a Magyarért Mozgalom története (1938–1940). *Századok*, 2001/3. 570.

⁸⁷ MNL OL K 28. fond. 1939 tétel, alapszám: 1826. 2.

nek. A munkanélküliség, az infláció és a közellátási problémák pedig kedvező alpanyagot kínáltak a nyilas propagandának, s nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a mozgalom később meg tudott erősödni Nagyszőlősen.⁸⁸ A hatóságok maguk is tisztában voltak azzal, hogy a nyilasok megpróbálják majd kihasználni a gazdasági nehézségekből fakadó elégedetlenséget. A Nagyszőlősi járásban ezért is tartotta megfigyelés alatt a karhatalom a kenyér-, liszt- és cukorelosztó helyeket, nehogy a nyilasok ezeket a helyeket használják hírverésre.⁸⁹

A szociális és gazdasági nehézségek mellett szerves részét képezte még a nyilas propagandának a „zsidókérdés megoldatlansága”. Bajcsi Ildikó a közelmúltban megjelent munkáiban rámutatott arra, hogy a trianoni országrésszel ellentétben a zsidókérdést a visszatért területeken nem mint szociális vagy gazdasági kérdést közelítették meg, hanem hangsúlyosabb tényezőként merült fel a nemzethűség gondolata.⁹⁰ A magyarországi közélet egy része – Jaross Andor és köre hathathatós közreműködésének köszönhetően – úgy állította be a felvidéki és kárpátaljai zsidóságot, mint akik a csehszlovák időszak során elárulták volna a magyarságot, és feltétel nélkül kiszolgálták az államhatalmat.⁹¹ A nyilasok a kormánypártinál is radikálisabb „zsidópolitikát” hirdettek, amelynek keretén belül a visszatért területeken élő zsidóság teljes jogfosztását propagálták. Ennek megfelelően a revíziót követően érvénybe lépő zsidótörvényeket túl enyhének tartották. Az általuk folytatott zsidóellenes hangulatkeltésnek még történelmi alapot is kreáltak, és úgy állították be magukat, mint Egán Ede (1851–1901) és Bartha Miklós (1848–1905) politikájának örökösei. A *Magyarság* hasábjain szinte már kultuszt

⁸⁸ Nagyszőlősen az NYKP helyi alapszervezetét 1940 decemberében kisiparosok egy csoportja szervezte meg. A rendelkezésre álló források szerint a pártnak 1942-ben 100–150 tagja volt, de további 250–300 szimpatizánst tartottak nyilván a hatóságok, míg az alispán ezt a számot 340–350 főre tette. KTÁL 258. fond. Ugocsa vármegye alispánjának iratai. op. 1., od. zb. 4., 45.

⁸⁹ KTÁL 259. fond. op. 1., od. zb. 14., 27–34.

⁹⁰ BAJCSI Ildikó: Nemzethűség és őrségváltás. A komáromi zsidóság diszkriminációja (1938–1941). *Clio Műhelytanulmányok*, 2020/11. 26.

⁹¹ BAJCSI Ildikó: „Az új életnek útjában áll a zsidóság”. Jaross Andor és a zsidókérdés (1938–1940). *Clio Műhelytanulmányok*, 2023/1. 64.

építettek a két férfi személye köré, Fiala Ferenc újságíró, szerkesztő egy többrészes sorozatot közölt *Egán Ede nyomában* címmel, amelyben Egán kárpátaljai tevékenységét – mindenekelőtt az úgynevezett hegyvidéki akciót⁹² – és a kárpátaljai zsidóság helyzetét elemezte.⁹³ Egán a századfordulón számos olyan tényezőt azonosított, amelyek hozzájárultak a kárpátaljai térség problémáihoz, így a hegyvidéki klímának nem megfelelő gazdálkodási módokhoz való ragaszkodást, a rossz terméshozamú növényfajták termesztését, a legelő- és a földínséget. Ezek mellett a vagyonos zsidó rétegek által folyósított uzsora negatív következményeit is kiemelte. A nyilasok azonban csak az utóbbi tényezőt hangsúlyozták, úgy állítva be Egán tevékenységét, mintha a mezőgazdasági szakember kizárólagos célja a zsidóság visszaszorítása lett volna. Bartha – mint a Függetlenségi és 48-as (Ugron) Párt – országgyűlési képviselője 1899-ben járt Kárpátalján, Munkács, Verecke, Volóc és Huszt térségében. Az útja során készített feljegyzéseket 1901-ben *Kazárföldön* címmel jelentette meg; ebben – másokhoz hasonlóan – a magyarországi és a Galiciából érkezett zsidóság közötti különbségeket hangsúlyozta. Utóbbiakat „kazároknak” nevezte, és ezt a csoportot tette felelőssé az északkeleti vármegyékben tapasztalható nehézségekért⁹⁴ – a nyilasok propagandája is erre épített.

Egy másik írásban (*Zsidó világ Kárpátalján*) a zsidótörvények maradéktalan végrehajtását sürgették, Munkácsra pedig úgy hivatkoztak, mint „Magyarország legelzsidósodottabb városa”.⁹⁵ A cikk a kárpátaljai zsidóság gazdasági helyzetét így jellemezte: „Itt minden az ő kezükben fut össze. Uralja az egész vidék gaz-

⁹² Egán dolgozta ki és indította el kormánybiztosként a századforduló idején a hegyvidéki akciót, amellyel a Darányi Ignác vezette Földművelésügyi Minisztérium az északkeleti vármegyékben élő ruszin lakosság gazdasági és szociális nehézségein akart segíteni. BRAUN László: *A hegyvidéki akció története 1897–1910 között*. Debrecen, Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, PhD-értekezés, 2018. Forrás: <https://dea.lib.unideb.hu/bitstreams/ac33f437-3b4a-4553-829b-e61cf66ca4be/download> (Letöltve: 2025. 03. 28.)

⁹³ *Magyarság*, 1939. július 16. 9.; július 19. 5.; július 23. 7.; július 26. 5.; július 29. 1.

⁹⁴ A könyvet a rendszerváltás után a MIÉP-hez kötődő kiadó újra megjelentette: BARTHA Miklós: *Kazárföldön*. Magyar Fórum Könyvek, Budapest, 1996.

⁹⁵ *Magyarság*, 1940. szeptember 27. 4.

dasági életét, ipart, kereskedelmet, hiteléletet, a mozgótóké, övé a legjobb termőföld, minden üzem, gyár, vállalat, tehát mindaz, ami vagyoni értéket, gazdagságot jelent.”⁹⁶

A nyilas propaganda a gazdasági problémák megoldatlanságát két tényezőre vezette vissza: a zsidóság gazdasági túlsúlyára, illetve a regnáló államhatalomra és annak helyi képviselőire, amelyek nem tettek eleget annak érdekében, hogy megoldják a zsidókérdést. A helyi szintű zsidóellenes hangulatkeltésnek ékes példája a már többször említett Nagyszőlős. A huszti határvidéki kirendeltség rendőrkapitánya arról számolt be 1942 februárjában, hogy a település lakossága nincs megelégedve a zsidótörvények betartásával. Az elégedetlenség pedig a nyilas propagandából eredt, ugyanis a mozgalom tagjai azt terjesztették, hogy Nagyszőlős főutcáján hatvan üzlet volt a zsidók kezén, míg a keresztény magyarokén csupán négy-öt.⁹⁷ A nyilas propaganda olyannyira „jól sikerült”, hogy Siménfalvy Árpád Ung vármegyei főispán is kénytelen volt foglalkozni vele, majd jelentést tenni a kérdésről a belügyminiszternek. Ezzel együtt megpróbálta elbogatellizálni a nagyszőlősi mozgalom jelentőségét: „a vármegye többi községeiben alig van nyilas mozgalom, a nagyszőlősi sem jelentős, többnyire korcsmázó iparos és kereskedő és volt kommunista elemekből áll a pártszervezet.”⁹⁸ A valóságban azonban a főispán számos ellenintézkedést tett a mozgalommal szemben a Nagyszőlősi járásban. A tiszaujlaki alapszervezet párthelyiségét bezáratta, a nagyszőlősiére pedig kísérletet tett. Az iparigazolványok kiadásánál figyelembe vette, hogy az igénylő szimpatizánsa vagy tagja-e a nyilas mozgalomnak.⁹⁹ Nagyszőlős esetében pedig egy összeírást is elrendelt, hogy kik birtokolják az üzletek többségét a település központjában, így kiderült, hogy a nyilasok állításával szemben nyolcvannégy üzlet keresztény, míg negyvenkilenc zsidó tulajdonban volt.¹⁰⁰ A főispán azokat az állítá-

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ KTÁL 259. fond. op. 1., od. zb. 14., 27–28.

⁹⁸ KTÁL 259. fond. op. 1., od. zb. 14., 33b.

⁹⁹ MARUSZICS Erik: A Nyilaskeresztes Párt tevékenysége Nagyszőlősön és Tiszaujlakon 1940–1944 között. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2024/4. 81–100. DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v26y2024i4.05>

¹⁰⁰ KTÁL 259. fond. op. 1., od. zb. 14., 34.

sokat, miszerint a zsidótörvények nincsenek megfelelően betartatva, egy *Kárpáti Híradónak* adott 1942. májusi nyilatkozattal igyekezett cáfolni, amit a belügyminiszter figyelmébe is ajánlott, nehogy „Imrédy Béla pártja és különösen a Nyilaskeresztes Párt suttogó agitációra használhassa föl azt, hogy itt a végeken a zsidóság ügyei nem a jobboldali kormányzat szellemében nyernek elintézését.”¹⁰¹

A nyilasok lokális szintű zsidóellenes tevékenységének másik példajaként Kiss József beregszászi működését említhetjük. Az NYKP helyi vezetője a zsidótörvények be nem tartására hivatkozva többször is támadást intézett a zsidóság ellen. Kiss az akcióival azonban nemcsak a beregszászi zsidó közösséget vette célba, hanem a település vezetőségét is, akiket országos szinten is le akart járatni, ehhez pedig a szélsőjobboldali *Magyarság* nyújtott számára felületet. A férfi először egy beadvánnyal fordult Beregszász polgármesteréhez, amelyben a zsidótörvényekre utalva azt követelte, hogy a város szolgálatában lévő három zsidó származású férfit – Klein Jenőt, a gazdasági ügyosztály vezetőjét, Fodor Károlyt, a műszaki, valamint Vámos Józsefet, a közigazgatási ügyosztály munkatársát¹⁰² – azonnali hatállyal bocsássák el.¹⁰³ Az eset nem sokkal később már a *Magyarság* hasábjain köszönt vissza: „Beregszász magyar közvéleménye igen rossz szemmel nézi, hogy nemcsak a gazdasági életben tart tovább a zsidóság elhatalmasodása, hanem a városháza tisztviselői karában is ott találják még mindig a zsidókat, méghozzá vezető helyeken.”¹⁰⁴ A beregszászi városvezetés végül úgy vette elejét a

¹⁰¹ *Kárpáti Híradó*, 1942. május 3. 3–4. Imrédy Béla korábbi miniszterelnök a kormánypártból kilépve 1940 októberében hozta létre saját szélsőjobboldali formációját, a Magyar Megújulás Pártját (MMP). Imrédyt néhány behívott felvidéki képviselő is követte: Jaross Andor, Füssy Kálmán, Pintér Béla és Papp Mihály. Utóbbinak komolyabb beágyazottsága volt Ung vármegyében: több évig volt Nagykapos község első embere, emellett az Egyesült Magyar Párt Nagykaposi járásának elnöki tisztségét is betöltötte. A kormánypártból való kilépését követően a Nagykaposi járásában kezdte el szervezni az MMP helyi szervezeteit, 1941 őszén pedig kinevezték Ung vármegye és Ungvár pártvezetőjének. KTÁL 1072. fond. op. 1., od. zb. 111., 18–23.; *Magyarság*, 1941. november 22. 8.

¹⁰² KTÁL 67. fond. op. 1., od. zb. 367., 3.

¹⁰³ KTÁL 67. fond. op. 2., od. zb. 824., 164a.

¹⁰⁴ *Magyarság*, 1940. április 16. 4.

nyilvános lejáratásnak, hogy nyugdíjazta a három férfit.¹⁰⁵ A beregszászi nyilas pártvezető nem sokkal később újra hallatott magáról, ekkor a beregszászi Orthodox Izraelita Hitközség fürdőjét akarta bezáratni, mindezt arra hivatkozva, hogy ott iparendély nélkül gazdasági tevékenységet folytattak. Sőt, egy alispánnak küldött beadványában már a fürdő központi bejáratának a befalazására tett javaslatot.¹⁰⁶

A nyilasok propagandájának harmadik fő eleme a földkérdés „igazságos rendezése” volt. Az NYKP országépítő programjában külön foglalkoztak a visszatért területeken történő földosztással is, azt követelve, hogy a földhöz juttatás során fő szempontként a nemzethűséget és a gazdasági szükségszerűséget vegyék figyelembe.¹⁰⁷ A földreform ígérete több szempontból is hatást gyakorolhatott Kárpátalja lakosságára. Egyrészt a régió agrárius jellegéből adódóan: az 1938-ban visszacsatolt felvidéki területeken a lakosság 58,5 %-a, Kárpátalján pedig 78,2 %-a élt östermelésből.¹⁰⁸ Másrészt mert a csehszlovák földreform hátrányosan érintette a magyar lakosság jelentős részét, hisz 1919 után több ezer ember maradt állampolgárság nélkül, akik így kimaradtak a földjuttatásból.¹⁰⁹

A földreform propagálása során Ung megye falvaiban azzal próbálták meg hatni az alsóbb társadalmi rétegekre, hogy csak akkor részesülhetnek majd a nyilas földreformból, ha csatlakoznak a mozgalomhoz,¹¹⁰ Ungváron pedig egy névtelen memorandumban sürgették a zsidó földbirtokok kisajátítását.¹¹¹ Bereg és Ugocsa vármegyék nyilas pártvezetője egy Kigyós községben tartott gyűlés alkalmával már azzal próbálta meggyőzni a jelenlévőket, hogy a nyilas hatalomváltást követően el fogják kobozni

¹⁰⁵ *Kárpátalja*, 1940. április 28. 2.

¹⁰⁶ *Magyarság*, 1940. április 21. 6.

¹⁰⁷ PAKSA Rudolf: *Magyar nemzetiszocialisták... I. m.* 140–143.

¹⁰⁸ *Az 1935., 1938. és 1939. évi népösszeírások végeredményei. A visszacsatolt felvidéki és a visszatért kárpátaljai terület.* KSH, Budapest, 1941. 240.

¹⁰⁹ SZAKÁL Imre: *Telepesek és telepes falvak a csehszlovák Kárpátalján.* MTA TK Kisebbségkutató Intézet–Kalligram Kiadó, Budapest, 2017. 32–35.

¹¹⁰ KTÁL 1072. fond. op. 1., od. zb., 11. 3.

¹¹¹ *Kárpáti Híradó*, 1942. május 3. 3.

a grófok, a papok és a zsidók földjeit.¹¹² A falusi lakosság körében folytatott mozgósítás összességében sikeresnek mondható, amit az is alátámaszt, hogy nemcsak a nagyobb településeken, hanem a kisebb községekben is sikerült nyilas alapszervezeteket létrehozni Kárpátalja-szerte. Ennek ellenére a mozgalomhoz nemcsak az alsóbb társadalmi rétegek csatlakoztak, hanem tisztségviselők is, amit a hatósági jelentések is igazolnak: „Az irányzat hívei nemcsak a munkásosztály, zsellérek tagjai sorából adódnak, hanem a tisztségviselői osztály: bírák, ügyvédek stb. tagjai is lelkes hívei az irányzatnak.”¹¹³

A nyilasok megpróbálták a nemzetiségek felé is nyitni. Tilkovszky Loránt és Simon Attila kutatásaiból tudjuk, hogy a Felvidéken egy szlovák tagozatot működtetett a párt.¹¹⁴ A hungarista nemzetiségi politika jegyében egyes források szerint Kárpátalján a nyilasok és az ukrán mozgalom tagjai kölcsönösen nyitottak egymás felé: „A Kárpátaljára visszatért emigránsok ugyanúgy, mint azok az agitátorok, akik el sem menekültek, a Kárpátalján működő egyetlen forradalmi szervezethez: az ottani nyilaskeresztes csoportokhoz csatlakoztak.”¹¹⁵ A csehbarát ruszinság pedig szintén „fedőszervezetként” használta az NYKP-t a jelentések alapján.¹¹⁶ A nyilasok bizonyosan kísérletet tettek a ruszin lakosság beszerzésére, erre utal az is, hogy „oroszlányú” röpiratok terjesztésére kértek engedélyt a hatóságoktól, egyébként eredménytelenül.¹¹⁷ A szlovák szekcióhoz hasonlóan működött egy ruszin is, amelynek Pifkó Jenő volt a vezetője.¹¹⁸ A ruszin nemzetiségűek jelenlétét az NYKP-ban alátámasztja az 1941 májusában Nagybecskón megtartott Hősök napi megemlékezés is.¹¹⁹ Az emlékünnepegen kétszáz nyilas vonult fel a köz-

¹¹² KTÁL 1553. fond. Munkács megyei város polgármesterének iratai. op. 4., od. zb. 25., 1–10.

¹¹³ MNL OL K 28. fond. 1940 tétel, alapszám: 18613. 2.

¹¹⁴ TILKOVSKY Loránt: I. m. 136–137.; SIMON Attila: *Magyar idők...* I. m. 74–75.

¹¹⁵ MNL OL K 28. fond. 1940 tétel, alapszám: 18613. 4.

¹¹⁶ Uo.

¹¹⁷ *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1939. szeptember 10. 1.

¹¹⁸ *8 Órai Újság*, 1941. október 8.

¹¹⁹ A Hősök Emlékünnepé – az első világháborúban elesett katonák emlékére – 1925-től vált hivatalos nemzeti ünnepé, amelyet május utolsó vasárnapján tartottak meg.

ségben, ruszinok, magyarok egyaránt, s a felszólaló Máramaros vármegyei pártvezető szavait ruszinul is tolmácsolták a jelenlévőknek.¹²⁰ A levéltári forrásokban és a szakirodalomban elvéve találkozhatunk további nem magyar nemzetiségű nyilasokkal: a kivételek közé tartozik Huszton egy ruszin származású férfi, Ludvik Bencs, aki a nyilas alapszervezet elnöke lett,¹²¹ míg Beregszászban feltételezhetően egy szlovák származású férfi kapott kinevezést a helyi mozgalom vezetésére 1941-ben,¹²² Nagyszőlősön az NYKP pénztárosa volt szintén szlovák származású.¹²³

Mindazonáltal arról, hogy a ruszinság vagy az egyéb más nemzetiségek milyen arányban csatlakoztak a nyilas mozgalomhoz, nem rendelkezünk pontos információval. A Kárpátaljai Kormányzóság, és annak területén működő fősolgabírók, illetve körjegyzőségek iratai erősen hiányosak. Csupán a Máramarosi Közigazgatási Kirendeltség és a Huszti járás fősolgabírójának a jelentései nyújtanak némi betekintést a politikai viszonyokba.¹²⁴ A huszti fősolgabíró és a körjegyzőségek beszámolóí döntő többségében a politikai ügyek iránti érdektelenségről szölk. Mindemellett még a Fenczik István és Bródy András által vezetett pártok vetélkedéséről, az ukrán és a kommunista mozgalom elszórt szervezkedéséről (a szovjet–magyar határ létrejöttét követően) tesznek említést a források.¹²⁵ Az NYKP tevékenységéről viszont csak Huszt esetében találhatunk információkat.¹²⁶

¹²⁰ *Magyarság*, 1941. május 29. 1.

¹²¹ DUPKA György: *A kárpátaljai magyarság, németiség elhallgatott tragédiája, 1944–1946*. Intermix Kiadó, Budapest, 2020. 132.

¹²² Kohutik Emil (máskor Kohutyikként is említik) a csehszlovák népszámlálás során szlovák nemzetiségűnek vallotta magát. KTÁL 67. fond. op.1., od. zb. 381., 8–9. Arról nem rendelkezünk forrásokkal, hogy mikor is csatlakozhatott a mozgalomhoz, de 1941 májusában már úgy hivatkoznak rá, mint a beregszászi alapszervezet vezetőjére. *Magyarság*, 1941. május 25. 11.

¹²³ KTÁL 259. fond. op. 1. od. zb., 14. 57.

¹²⁴ KTÁL 162. fond. A Máramarosi Közigazgatási Kirendeltség iratai. op. 1. od. zb. 77.; op. 1. od. zb. 1011.; op. 3. od. zb., 405.

¹²⁵ KTÁL 340. fond. op. 1. op. zb., 4. 1–100.

¹²⁶ KTÁL 340. fond. op. 1. op. zb., 118. 22. és op. 1. op. zb., 201. 1.; 750. fond. Huszt nagyközség iratai. op. 1. op. zb., 344. 17.

Összefoglalás

Az 1938–1942 közötti időszak során az NSZMP–HM, majd annak utódpártja, az NYKP volt az az anyaországi ellenzéki párt, amely a legdinamikusabban szervezkedett az 1938-ban és 1939-ben visszacsatolt kárpátaljai területeken. A nyilas szervezkedés sikerességét igazolja, hogy sokáig egyetlen más ellenzéki pártnak sem volt annyi alapszervezete, mint az NYKP-nak. Ez az állapot egészen az 1942. tavaszi pártszakadásig fennállt. A kárpátaljai pártszakadás történéseit nem különíthetjük el teljesen az országos eseményektől. 1941 őszén Pálffy Fidél és Baky László kiléptek az NYKP-ból, rövidesen pedig újjászervezték régi pártjukat, a Magyar Nemzeti Szocialista Pártot (MNSZP). A két szélsőjobboldali politikust többen követték, sőt nem sokkal később Pálffy szövetségre lépett Imrédy Bélával, és létrehozták a Magyar Megújulás Nemzetiszocialista Pártszövetséget. Kárpátalján ekkor még átmenetileg sikerült elkerülni a bomlást, sőt, hetvenkilenc helyi szervezet fogadott nyilvánosan hűséget Szálasi Ferencnek a *Pesti Újság*ban. A nyilatkozathoz tizennyolc személy adta a nevét (köztük négy nő), akik valamennyien a párt helyi funkcionáriusai voltak.¹²⁷ Országos szinten azonban kisebb-nagyobb hullámokban újabb kilépők követték a Pálffy által vezetett „szakadókat”. A szakadás és a szélsőjobboldali erők szétforgácsolódása megosztotta az NYKP vezető politikusaikat, többen továbbra is a nemzetiszocialista pártok közötti egység megteremtését sürgették. 1942-ben Szálasi Ferenc többeket kizárt a pártból, köztük helyetteseit, Hubay Kálmánt és Ruszky Jenőt, majd rövidesen távozott a pártból Eitner Ákos és Sándor, Matolcsy Mátyás és Tamás, valamint Gruber Lajos is.¹²⁸ A történéseket a *8 Órai Újság* találóan csak „második Szálasi-féle pártszakadásnak” nevezte.¹²⁹ Ez már a kárpátaljai szervezeteket is érintette: 1942. május elején hetvennégy alapszervezet jelentette be a kilépését az NYKP-ból, amit ekképpen indokoltak: „Kilépésünk oka kizáróan az, hogy a felvetődött elvi, személyi,

¹²⁷ *Pesti Újság*, 1941. október 7. 3.

¹²⁸ PAKSA Rudolf: *A magyar szélsőjobboldal...* I. m. 236.

¹²⁹ *8 Órai Újság*, 1942. március 20. 5.

szervezéstartikái hibák orvosolva nem lettek, miáltal elvesztettük bizalmunkat a legfőbb vezetőségben.”¹³⁰ A kilépők egyúttal csatlakoztak a Pálffy Fidél-féle nyilas párthoz.¹³¹ Fontos megjegyezni, hogy az 1942-es pártszakadást követően az NYKP nem tűnt el a régióból, de érezhetően visszaesett, és olyan intenzív szervezkedést, mint korábban, csak az 1944-es német megszállást követően tudott megvalósítani.

A tanulmány keretein belül az NYKP által Kárpátalján kifejtett szervezési törekvések bemutatására vállalkoztunk, de két kérdés kapcsán adósok maradtunk: egyrészt a párttagság számát, másrészt a párt társadalmi bázisát illetően. A kárpátaljai alapszervezetek taglétszámáról csak elvétve rendelkezünk forrásokkal: Nagyszőlősen az alispáni jelentések szerint 340–350,¹³² Tiszaújlakon 130–140,¹³³ míg Munkácson a nyilvánvalóan elfogult nyilas sajtó szerint 796 tagja volt a pártnak.¹³⁴ Az 1942-es pártszakadásakor a *Magyarság* 1850 tag kilépéséről tett említést,¹³⁵ de ezt a szélsőjobboldali szervezetek konfliktusának függvényében nem tekinthetjük mérvadónak. A tagság pontos létszámát azért is nehéz meghatározni, mivel a helyi alapszervezetek bejelentési lapjain többnyire csak a tisztséget viselő nyilasok névsora szerepelt, másrészt a hatósági retorzióktól tartva a mozgalom tagjai igyekeztek titokban tartani hovatartozásukat.

A mozgalom kárpátaljai társadalmi bázisát illetően, az általunk vizsgált források alapján az NYKP helyi alapszervezetei – hasonlóan a trianoni magyarországi helyzethez – gyűjtőpárt jellegűek voltak, ahová a földművesek, kisiparosok, hivatalnokok, értelmiségiek, sőt még egy református lelkész is csatlakozott. Mindazonáltal a minta túl kicsi ahhoz, hogy reprezentatív eredménynek tekintsük, így a kérdés teljes körű megválaszolásához további levéltári mélyfúrásokra lenne szükség.

¹³⁰ *Magyarság*, 1942. május 5. 5.

¹³¹ *Magyarság*, 1942. május 6. 4.

¹³² KTÁL 258. fond. op. 1. od.zb. 4. 45.

¹³³ KTÁL 258. fond. op. 4. od.zb. 142. 2.

¹³⁴ *Magyarság*, 1942. május 5. 5.

¹³⁵ Uo.

A nyilas propaganda alapvetően három kérdésre fókuszált (gazdasági problémák, zsidókérdés, földreform), de annak igazi eredményességét nehezen lehet megítélni. A kormánypárt és a helyi hatóságok sokféle módon próbálták gátolni a mozgalom törekvéseit, amihez minden eszközük meg is volt. Ha kellett, párt-helyiségeket zárattak be, nyilas párttagokat tartóztattak le, vagy a médiafölényt kihasználva, a saját sajtójuk segítségével próbálták meg elejét venni, illetve megcáfolni a nyilasok – sok esetben hamis, erősen torzított – propagandáját. Utóbbi eredményessége pedig leginkább a Kárpátaljára kiterjedő – önkormányzati és országgyűlési – választásokon lett volna lemérhető, de a visszaszerzett területeken ilyenekre nem került sor.